

Komplexný odborný program environmentálnej výchovy

„Sme natoľko živí, nakoľko necháme žiť Zem.“
Náčelník Dan George

I. Baláž, V. Vanková, I. Jakab, O. Kopcová: The Complex Special Programme of Environmental Education. Život. Prostr., Vol. 39, No. 1, p. 33 – 33, 2005.

The complex special programme is an interactive-educational course, the aim of which is to strengthen, deepen, and expand the teaching at all stages of education in harmony with educational school programmes. This programme is organized as a 5-day summer environmental training session by the Department of Ecology and Environmental Science of the Faculty of Natural Sciences of the Constantine the Philosopher University in Nitra. It is divided into five thematic complexes: human relationships and their significance in environmental care, nature and the environment, relationship between human and nature, global implications, strength of an individual (person as a citizen, producer and consumer). Every day is a thematic complex. The morning programme is concentrated on global education, stimulating plays, lectures and discussions prevail. During the afternoon programme there are lectures, excursions and field works. The evening programme includes stimulating plays, chats and relaxation.

S funkciou koordinátora environmentálnej výchovy je spätý aj jeho ustavičný profesionálny rast a priama účasť na environmentálnej výchove a vzdelávaní žiakov. Okrem sebazvedelávania a vzdelávania žiakov plní úlohu manažéra environmentálneho vzdelávania ostatných učiteľov a výchovných pracovníkov. Na to využíva a sprostredkúva rôzne školenia a programy výučby, ktoré poskytujú vládne i mimovládne organizácie.

Komplexný odborný program je interaktívny výchovno-vzdelávací kurz, ktorého cieľom je upevniť, prehĺbiť a rozšíriť učivo všetkých druhov škôl v súlade so školskými vzdelávacími programami. Tento program prebieha spravidla mimo objektu školy, v stredisku záujmového vzdelávania, stredisku environmentálnej výchovy, v prírode a pod. (Máchal, 1996).

Cieľom týchto programov je sprostredkovať určitý tematický celok učiva v súvislostiach rešpektujúcich interdisciplinárne vzťahy, so zvláštnym dôrazom na ekologické princípy, rozvíjanie komunikačných zručností a utváranie hodnotových postojov k ochrane a tvorbe životného prostredia.

Pre environmentálne odborné programy je príznačné využívanie prvkov systémového, problémového a projektového vyučovania, etickej, estetickkej, pracovnej i dramatickej výchovy. Dôraz sa kladie na odbornú úroveň a aktuálnosť poskytovaných informácií, na rozvíjanie tvorivosti, komunikácie a tímovej práce, na riešenie problémov konkrétnymi skutkami, na bezprostredný kontakt s prírodnými, prírodnými materiálmi, na aktívny pobyt v teréne a pod. (Jakab, Kopcová, 2004).

Environmentálne vyučovacie programy nemusia byť len doménou vládnych a mimovládnych organizácií. Úlohou vysokých škôl s pedagogickým zameraním na ekológiu a environmentalistiku je pripraviť budúcich pedagógov na činnosť koordinátorov environmentálnej výchovy, schopných tvoriť a realizovať programy výučby pre žiakov alebo školenia pre pedagógov.

Kordinátorom môže pri príprave a vedení environmentálnych výučbových programov ako pomôcka poslúžiť osem princípov práce ekopedagóga (Máchal, 2000).

Princípy práce ekopedagóga:

- Program musí mať presne vymedzený cieľ s jasným ekologickým rozmerom a dôrazom na súvislosti.
- Po odbornej stránke musí byť program vždy aktuálny.
- Obsah programu nadväzuje na osnovy vyučovacích predmetov.
- Koordinátori nemajú zatažovať deti celým objemom svojich vedomostí.
- Využívajú sa také aktivizujúce a interaktívne metódy, ktoré sú založené na vzájomnej spolupráci a komunikácii.
- Využívajú sa originálne učebné pomôcky.
- Súčasťou programu je vždy záverečné opakovanie s aktívnou účasťou detí.
- Každý účastník si spravidla odnáša domov vlastný výrobok.

Letné environmentálne sústreďenia

Katedra ekológie a environmentalistiky FPV UKF v Nitre organizuje komplexný odborný program formou letného päťdenného sústreďenia. Prvé takéto sústreďenie sa uskutočnilo v auguste 2003 v Stredisku environmentálnej výchovy SAZP Dropie, ktoré sa nachádza v Chránenom areáli Dropie, v katastrálnom území obcí Zemianska Olča a Králka. Ide o poľnohospodársky typ nížinnej krajiny na Žitnom ostrove. Ďalšie environmentálne sústreďenie sa konalo v septembri 2004 v obci Gbelce v penzióne Ardea. Gbelce sa nachádzajú v Hronskej pahorkatine, kotlinovom type krajiny v blízkosti Národnej prírodnej rezervácii Parížske močiare.

Program letného environmentálneho sústreďenia tvorí päť tematických celkov. Každý deň je zameraný na inú tému a člení sa na dopoludňajšiu, popoludňaj-

šiu a večernú časť. Dopoldňajší program je počas celého päťdenného sústreďenia zameraný na globálnu výchovu. Prevládajú v ňom aktivity, simulačné hry spojené s prednáškami a diskusiami. Popoludňajší program prebieha formou prednášok, exkurzií a práce v teréne. Dĺžka trvania programu závisí od časovej náročnosti jeho náplne. Večerný, uvoľňujúci program je vyplnený simulačnými hrami, seansami, besedami a odpočinkom.

Tematické zameranie jednotlivých dní:

- **Medziludské vzťahy a ich dôležitosť v starostlivosti o životné prostredie.** Úlohou prvého tematického dňa je vzájomné spoznávanie účastníkov v rámci skupiny, prekonanie počiatočného ostychu, čo by malo vyústiť do príjemnej atmosféry počas celého sústreďenia.

Cieľom je rozvíjať schopnosť kooperácie, formulovať a prezentovať svoje názory, počúvať a akceptovať odlišné postoje. Pochopenie významu spolupráce a dôvery je základným pilierom pri riešení problémov životného prostredia.

Úspešne osvojené vedomosti a sociálne zručnosti v prvom tematickom bloku uľahčia a zefektívnia ďalšiu prácu so študentmi počas environmentálneho sústreďenia.

- **Príroda a okolité životné prostredie.** Na druhý deň sa prenesie pozornosť na blízkke okolie a zameriava sa na krásy okolitej prírody.

Cieľom tohto tematického dňa je prehĺbovať vzťah študentov k živej prírode. Pozornosť sa venuje zmyslovému vnímaniu prírody a možnostiam školského monitoringu abiotickej a biotickej zložky životného prostredia.

- **Vzťah človeka k prírode.** Na tretí deň sa problematika prehĺbuje o porovnanie postavenia človeka v prírode a jeho vzťahu k nej v minulosti a v súčasnosti.

Analýzou vzťahu človeka k prostrediu a na základe prognózovaného vývoja vznikli hypotetické scenáre, podľa ktorých sa môže vývoj sveta uberať.

Účastníci sa snažia odpovedať na otázky ČO sa v životnom prostredí nachádza, AKO a PREČO jed-

notlivé zložky navzájom súvisia a ČO SA STANE, ak do systému vstúpi nová okolnosť a aké budú pozitívne a negatívne dôsledky jednotlivých zásahov do životného prostredia.

• **Globálne súvislosti a globálne problémy.** Štvrtým tematickým celkom sa prekračujú hranice blízkeho okolia, dokonca i hranice štátu. Snahou je priblížiť základné globálne problémy, príčiny ich vzniku a možnosti riešenia rôznymi aktivizujúcimi metódami použiteľnými vo vyučovaní procese základných a stredných škôl. Aktivity umožňujú precvičovanie systémového a kritického myslenia.

• **Sila jednotlivca (človek ako občan, výrobca a spotrebiteľ).** Predchádzajúce bloky boli zamerané na medziľudské vzťahy, ktoré majú byť základom riešenia problémov, cez prírodu a vzťahy k bezprostrednému okoliu až po globálne súvislosti. Posledný dopoludňajší blok je návratom k človeku ako jednotlivcovi a rieši jeho postoje k problémom ochrany a tvorby životného prostredia. Hovorí o ľuďoch, jednotlivcoch, ktorých sa stav životného prostredia priamo dotýka a o tom, ako môžu ako občania, výrobcovia a spotrebiteľia prispieť k ochrane a tvorbe životného prostredia.

Každý deň sa končí hodnotením jednotlivých aktivít na základe subjektívnych dojmov v *terči hodnotenia*. Účastníci vybranou značkou (každý svojou) vyjadria mieru spokojnosti s aktivitami v tematických celkoch (úplná hrôza; nie som veľmi spokojný; som sčasti spokojný, ale mám výhrady; som spokojný; bolo to výborné; nemalo to chybu). Terč hodnotenia je spätnou väzbou pre zostavovateľov komplexného odborného programu.

* * *

Viacdenné sústreďenia, vhodne využité školské výlety, školské kluby, záujmové krúžky, pravidelná a kvalitná hodina ekológie a správny prístup učiteľov, vedúcich či trénerov sú tou najlepšou cestou environmentálnej výchovy k srdciam detí a študentov. Pretože jedna hodina s ekológom v škole, jedna beseda s odborníkom, jedna návšteva parku, jedna aktivita s trénerom environmentálnej výchovy, jednorazová ekologická akcia ku Dňu Zeme... dokáže pomôcť, osloviť, ukázať, poradiť, ale v takomto krátkom čase sa ťažko vytvorí vzťah. Vzťah k prírode sa nezrodí, ak sa bude o nej len hovoriť. Treba za ňou ísť.

Cieľom komplexného odborného environmentálneho programu je prostredníctvom prednášok, hier, simulácií, diskusií, besied a exkurzií zvýšiť environmentál-

ne vedomie mladých ľudí. Chce ich naučiť chodiť do prírody, vnímať ju všetkými zmyslami, odhaľovať jej tajomstvá, krásy a základné zákonitosti a prehľbovať tým ich znalosti v oblasti životného prostredia. Snaží sa poukázať na to, ako vplýva ľudská nevedomosť a chamtivosť na stav životného prostredia a spôsobuje vznik mnohých problémov. Vedie mladých ľudí k spolupráci, vzájomnému rešpektu, vytvára v nich pocit zodpovednosti za svoje rozhodnutia a skutky.

Poznatky nadobudnuté na takomto environmentálnom sústreďení (komplexnom odbornom programe) pozdvihnú nielen environmentálnu gramotnosť študentov, ale môžu im pomôcť pri prijímacích pohovoroch a štúdiu na vysokých školách prírodovedného charakteru i pri dôležitých rozhodnutiach v bežnom živote.

Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu KEGA 3/0181/02.

Literatúra

- Jakab, I., Kopcová, O.: Didaktika environmentálnej ekológie. Učebné texty. Nitra : UKF, 2004, 111 s.
 Máchal, A.: Špetka dobromysli. Brno : EkoCentrum, 1996, 153 s.
 Máchal, A.: Průvodce praktickou ekologickou výchovou. Brno : Lipka, 2000, 205 s.

Obrázky SEV SAŽP Dropie – internetový zdroj

Mgr. Ivan Baláz, PhD., ibalaz@ukf.sk

Ing. Viera Vanková, PhD., vvankova@ukf.sk

Mgr. Imrich Jakab, ijakab@ukf.sk

RNDr. Oľga Kopcová, okopcova@ukf.sk

Katedra ekológie a environmentalistiky Fakulty prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra